

Wspieranie rodzin w wychowaniu seksualnym

Rola rodziców w wychowaniu jest znacząca i niezbywalna, a odnosi się to przede wszystkim do wymiaru emocjonalnego, socjalizacyjnego i moralnego¹. Z tego względu rodzina jest podmiotem odpowiedzialnym za stopniowe wychowanie dzieci do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej². Papież Franciszek dostrzega znaczenie wychowawczej roli rodziny oraz jej współczesne komplikacje. Stwierdza, że najlepiej jeśli rodzice „zaakceptują tę nieuniknioną odpowiedzialność i wypełniają ją świadomie, entuzjastycznie, rozsądnie i we właściwy sposób”³.

Jednym z ważnych wymiarów wychowania w rodzinie jest wychowanie seksualne. W tej dziedzinie zmniejszył się wpływ tradycyjnych modeli wychowania. Wpływy kulturowe powodują zaciemnianie prawdy o człowieku i banalizację ludzkiej seksualności. Wskutek tego niektórzy rodzice często czują się nieprzygotowani i rezygnują ze swoich zadań⁴. Inni, pod wpływem lansowanego relatywizmu i permissywizmu, bezkrytycznie akceptują błędne wzorce życia seksualnego i rodzinnego, propagujące postawy hedonistyczne i pozbawione odpowiedzialności. Także katoliccy rodzice nierzadko gubią się i zaniedbują obowiązki rodzinne i wychowawcze⁵. W tej sytuacji wielu z nich oczekuje wsparcia Kościoła w zakresie wychowania seksualnego⁶.

Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, Kongregacja Wychowania⁷ oraz Papieska Rada do spraw Rodziny⁸ wydały dokumenty poświęcone poruszanej tematyce, prezentujące jasne stanowisko i pomocne od strony praktycznej. Rada stwierdziła, że podjęcie zadań wychowania seksualnego nie jest sprawą łatwą dla rodziców. „Kościół uważa, że jest jego obowiązkiem przyczynić się [...] do tego, by dać rodzicom

¹ Por. AL 259, 263–273, 276.

² FC 2.

³ AL 259.

⁴ LP 1.

⁵ Por. PŻMR 24; PPŚ 25–26.

⁶ LP 1.

⁷ Zob. WW.

⁸ Zob. LP.

na nowo nadzieję, co do ich własnych możliwości i by ich wspomóc w wypełnianiu rodzicielskich zadań⁹. Po ponad dwudziestu latach potrzeba wsparcia rodzin w wychowaniu seksualnym nie zmniejszyła się, ale narasta i staje się coraz bardziej pilną. Adhortacja *Amoris laetitia* dostrzega tę potrzebę i dowartościowuje tematykę wychowania seksualnego, poświęcając jej siedem akapitów (numery 280–286). Znamienne jest, że omawia je w bezpośrednim kontekście edukacji moralnej dzieci (numery 263–279) oraz przekazywania wiary (numery 287–290). Wzywa wspólnoty kościelne do wspierania misji wychowawczej rodzin¹⁰. Podkreśla, że „wszystkie działania duszpasterskie zmierzające do pomocy małżonkom, by wzrastali w miłości i przeżywaniu Ewangelii w rodzinie są bezcenne, aby ich dzieci przygotowały się do swego przyszłego życia małżeńskiego”¹¹.

W poznawaniu prawdy o ludzkiej seksualności i wychowaniu seksualnym istotne znaczenie posiada Słowo Boże i pomoc łaski Bożej. Środki te wspierają najpierw rodziców w ich samowychowaniu i życiu małżeńskim, a następnie pomagają zarówno rodzicom, jak i dzieciom w wychowaniu seksualnym¹². Z tego względu Kościół jest zobowiązany do wychodzenia im naprzeciw z duszpasterskim wsparciem.

Celem niniejszego rozdziału jest ukazanie, w jaki sposób duszpasterstwo eklesjalne może wspierać rodziny w wychowaniu seksualnym. Ukazuje on pomoc rodzicom w rozumieniu ludzkiej płciowości¹³ i wychowania seksualnego, wspieranie ich w zapewnieniu warunków wychowania seksualnego oraz wypełnianiu niektórych jego zadań.

⁹ LP 47.

¹⁰ AL 279.

¹¹ AL 208.

¹² Zob. J. Goleń, *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*, Rzeszów 2006, s. 158–159; por. I. Semen, *Seksualność według Jana Pawła II*, przeł. Z. Denkowska, J. Urbaniak, Poznań 2008, s. 14.

¹³ Terminy „płciowość” i „seksualność” posiadają w istocie to samo znaczenie. Źródłowym dla obydwu jest łaciński termin *sexualitas* oznaczający płciowość (zespół cech danej płci, poczucie przynależności i tożsamość męską lub kobiecą). Termin *sexualitas* można rozumieć jako męskość i kobiecość. We współczesnym nauczaniu Stolicy Apostolskiej, którego teksty źródłowe najczęściej ukazują się w języku włoskim, występuje termin włoski *sessualità*, będący przekładem łac. *sexualitas*. W polskich tłumaczeniach tych dokumentów, dla oddania znaczenia *sessualità*, czasem zamiast słowa „płciowość”, synonimicznie używa się „seksualność” (por. WW 31; LP 83, 96), co wydaje się w pełni zasadne. Z tego względu, w niniejszym rozdziale terminy „płciowość” i „seksualność” używane są zamiennie. Próby różnicowania ich zakresu treściowego i dążenia do unikania na gruncie polskim terminu „seksualność” nie znajdują poważnego uzasadnienia, z wyjątkiem tego, że pochodzi on z języka obcego. Przypis autora.

1. Pomoc w rozumieniu ludzkiej płciowości

Zadaniem Kościoła jest pomoc rodzinom w poznaniu i przyjęciu Bożego zamysłu o małżeństwie i rodzinie, a szczególnie pomoc w wychowaniu dzieci do życia zgodnego z zamysłem Bożym i prawdziwymi potrzebami ludzkimi¹⁴. W tym celu pomaga małżonkom i rodzicom w rozumieniu męskości i kobiecości jako bogactwa osoby, dojrzewaniu ich miłości małżeńskiej oraz wychowaniu seksualnym dzieci. W przekonaniu Kościoła, dzieci, przede wszystkim dzięki rodzicom, mogą odkrywać swoje powołanie do miłości, określone w podstawowy sposób poprzez ciało i płęć¹⁵. Szczególnie dzięki świadectwu życia małżeńskiego ukierunkowanego na osiągnięcie świętości i czystości, dzieci mogą zostać lepiej przygotowane do realizacji powołania do miłości¹⁶.

Rozumienie ludzkiej płciowości – męskości i kobiecości – jest obecnie zagrożone. Zauważał ten problem papież Jan Paweł II, stwierdzając, że wskutek neomanicheizmu płciowość bywa pojmowana jako teren manipulacji i eksploatacji¹⁷. Papież Rodziny wskazał na niebezpieczeństwa, jakie niesie współczesna kultura dla traktowania ludzkiej płciowości – męskości i kobiecości. Określił je jako tendencje do postrzegania ciała ludzkiego w wymiarze czysto materialnym, wskutek czego ludzka płciowość zostaje pozbawiona wymiaru osobowego i bywa traktowana instrumentalnie jako miejsce zaspokajania własnych pragnień i popędów. W ten sposób jej rozumienie bywa zniekształcane i fałszowane. Zniekształcenie to godzi zarówno w relacje międzyosobowe i małżeńskie mężczyzny i kobiety, jak też w prokreację, która współcześnie nierzadko jest traktowana z wrogością¹⁸. Dzieje się tak za przyczyną schorzenia cywilizacji, która „została oderwana od pełnej prawdy o człowieku, od prawdy o tym, kim jest mężczyzna i kobieta jako istota ludzka. W rezultacie cywilizacja ta nie potrafi właściwie zrozumieć, czym naprawdę jest dar osób w małżeństwie, czym jest miłość odpowiedzialna za rodzicielstwo, na czym polega autentyczna wielkość rodzicielstwa i wychowania”¹⁹. W konsekwencji, zagrożone jest także rozumienie wychowania seksualnego i jego realizacja.

W tym kontekście wsparcie rodzin ze strony Kościoła w odkrywaniu prawdy o ludzkiej seksualności wydaje się pilnie potrzebne. Kształtowanie pozytywnego spojrzenia na ludzką seksualność leży bowiem u podstaw wychowania seksualnego w rodzinie. Nauczanie posoborowe ujmuje ludzką seksualność pozytywnie i integralnie, w kontekście obdarowania człowieka i powołania do miłości²⁰. Papież Rodziny

¹⁴ Por. NMI 47.

¹⁵ Por. WW 22.

¹⁶ Por. LP 21; LdR 16.

¹⁷ LdR 19.

¹⁸ EV 23.

¹⁹ LdR 20.

²⁰ Współczesne nauczanie Kościoła o seksualności uważa się za cenne w odkrywaniu właściwego sensu miłości ludzkiej i godne szerokiego propagowania. I. Semen, *Seksualność według Jana Pawła II...*, s. 15–16.

przypominał, że należy na nowo spojrzeć na ludzką seksualność jako na przedmiot odwiecznego podziwu, o którym mówi Objawienie (por. Rdz 2,23; Pnp 4,9)²¹. Pismo Święte ukazuje człowieka w jego integralnej wizji oraz jedności duchowo-cieleśnej. Jednocześnie postrzega ludzką cielesność w perspektywie stworzenia i zbawienia, wiążąc z tym godność ludzkiego ciała. Ciało objawia człowieka, wyraża osobę i jest pierwszym przekazem Boga do człowieka, informującym o jego istocie i powołaniu²². Kościół, na podstawie Objawienia Bożego, postrzega seksualność jako bogactwo osoby powołanej do miłości oraz możliwość czynnego współdziałania mężczyzny i kobiety²³.

Płciowość określa mężczyznę i kobietę jako osoby w płaszczyźnie fizycznej, psychicznej i duchowej²⁴. Przejawia się ona nie tylko w ciele, ale także w odmiennym sposobie istnienia osoby, jej ujawniania, porozumiewania z innymi, odczuwania, wyrażania i przeżywania miłości ludzkiej²⁵. Człowiek nie może osiągnąć dojrzałości osobowej, z pominięciem własnej seksualności. Dojrzewa on jako mężczyzna lub kobieta, gdyż jako taki posiada uzdolnienie i dążenie do włączenia się w społeczność²⁶ oraz możliwość rozwoju duchowego i moralnego²⁷.

Kościół zakłada naturalne dążenia mężczyzny i kobiety do wzajemnej więzi i tworzenia komunii osób. Jednocześnie uwzględnia grzeszność człowieka, która jest źródłem słabości i zaburza te dążenia²⁸. Także w rozumieniu seksualności należy uwzględniać ludzką grzeszność, a jednocześnie działanie łaski Bożej, która pozwala przezwyciężać jej skutki. Nauczanie Jezusa jest obwieszczeniem „dobrej nowiny” o wierności mocniejszej niż grzech. „W mocy zmartwychwstania jest możliwym zwycięstwo wierności nad słabościami, nad doznanymi ranami i grzechami małżonków. W łasce Chrystusa, która odnawia serce, mężczyzna i kobieta zostają uzdolnieni do wyzwolenia się z grzechu i do poznania radości wzajemnego daru z siebie”²⁹.

Płciowość, zdeterminowaną biologicznie i wyposażoną w dyspozycje psychiczne, należy ukazywać w kontekście powołania osoby. Należy uwzględniać nie tylko

²¹ LdR 19.

²² Por. J. Nagórny, *Płciowość ludzka – z perspektywy chrześcijańskiego personalizmu*, w: *Płciowość ludzka w kontekście miłości. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, M. Pokrywka, Lublin 2005, s. 32–34.

²³ Por. LdR 19; LMK 1, 4, 12.

²⁴ FC 37; WW 4–5.

²⁵ Por. Jan Paweł II, *Objawienie i odkrycie oblubieńczego sensu ciała* (9.01.1980), w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Teologia małżeństwa*, red. W. Zega, Kraków 1999, s. 52–54.

²⁶ WW 4; PH 1.

²⁷ LP 12; por. J. Troska, *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego*, Poznań 1998, s. 7.

²⁸ Zob. LMK 7–8.

²⁹ LMK 11; por. J. Nagórny, *Płciowość ludzka – z perspektywy chrześcijańskiego personalizmu*, w: *Płciowość ludzka w kontekście miłości...*, s. 22; J. Goleń, dz. cyt., s. 303.

jej strukturę, ale także zawartą w niej celowość, którą stanowi ukierunkowanie na międzyosobowy dialog, dar samego siebie w miłości oraz płodność i przekazywanie życia³⁰. Daru płciowości człowiek nie otrzymuje w dojrzałej i zintegrowanej formie, ale razem z zadaniem, jakim jest integracja seksualna. Męskość i kobiecość, jako dwa sposoby bycia człowiekiem, posiadają odniesienie do świętości i zbawienia, gdyż umożliwiają pełny rozwój osoby. Z tego względu płciowość domaga się wychowania, przekazania osobie hierarchii wartości oraz pomocy w zinterioryzowaniu wymogów moralnych³¹.

Treści dotyczące ludzkiej płciowości jako daru Bożego oraz wartości związanej z miłością, powołaniem i świętością, a także treści dotyczące małżeństwa jako formy realizacji powołania do miłości³², powinny być obecne w przepowiadaniu eklezjalnym, skierowanym do młodzieży i dorosłych, a zwłaszcza do małżonków i rodziców. Współcześnie działania te trzeba widzieć nie tylko jako zadanie duszpasterskie i katechetyczne, ale także jako aktywność ewangelizacyjną³³. Takie podejście jest tym bardziej zasadne dlatego, że katolicy często nie zdają sobie sprawy z wagi powołania rodzinnego i dlatego zaniedbują obowiązki rodzinne³⁴.

Pozytywny przekaz tych treści może znacząco pomagać w przyjmowaniu Bożego zamysłu związanego z ludzką seksualnością. Posiada także walory profilaktyczne i może służyć korygowaniu zniekształconego jej postrzegania wskutek funkcjonujących błędnych wzorców, przeciwnych jej naturze i godności³⁵. Przekazowi tych treści powinna służyć przede wszystkim katecheza skierowana do młodzieży i narzeczonych. Adhortacja *Amoris laetitia* stwierdza, że „trzeba pomóc młodym ludziom w odkryciu wartości i bogactwa małżeństwa. Powinni oni mieć możliwość poznania atrakcyjności pełnej jedności, która [...] przyznaje seksualności jej najwspanialszy sens, a jednocześnie promuje dobro dzieci i daje im najlepsze warunki dla ich dojrzewania i wychowania”³⁶. Niezbędna na tym polu jest pomoc doradców rodzinnych i innych specjalistów, dostępnych w katolickich poradniach rodzinnych.

Przekazowi treści dotyczących ludzkiej seksualności służy katecheza dorosłych, zwłaszcza skierowana do małżonków i rodziców. Pomocne są także kursy formacji specjalnej organizowane przy współpracy ekspertów³⁷. Ukazywanie daru ludzkiej seksualności w kontekście powołania do miłości może znaleźć miejsce w homiliach, kazaniach, naukach rekolekcyjnych oraz rekolekcjach tematycznych. Pomocne mogą być rekolekcje dotyczące męskości i kobiecości oraz miłości i czystości, proponowane

³⁰ WW 32.

³¹ Por. LP 122–123.

³² Por. FC 11,16; LdR 18.

³³ Por. EN 70; ChL 23.

³⁴ Por. PPŚ 25–26.

³⁵ Por. PDV 8.

³⁶ AL 205.

³⁷ Por. LP 134.

młodzieży i małżonkom i rodzicom. Mogą one objąć węższe grono osób, z reguły bliżej zainteresowanych tematyką, dzięki czemu sprzyjają pogłębionemu przeżyciu i przyjęciu treści, stawianiu pytań i wyjaśnieniu wątpliwości. Ważną rolę mogą odegrać także cykliczne katechezy tematyczne w parafiach oraz programy poświęcone tej tematyce w mediach katolickich. Szeroki dostęp i popularność Internetu zachęca do zamieszczania tam wartościowych materiałów dotyczących ludzkiej seksualności oraz powołania mężczyzny i kobiety do miłości.

2. Pomoc w rozumieniu wychowania seksualnego

W dziedzinie wychowania seksualnego ujawnia się spór antropologiczny, dotyczący koncepcji człowieka i jego powołania. Papież Jan Paweł II dostrzegał we wprowadzanych od kilkudziesięciu lat programach wychowania seksualnego sprowadzanie osoby ludzkiej do przedmiotu użycia³⁸. Papież Franciszek, wyraźnie nawiązując do myśli wielkiego poprzednika, stwierdza, że „trudno myśleć o edukacji seksualnej w czasie, gdy istnieje skłonność do banalizowania i zubożenia seksualności”³⁹. Przestrzega on przed pojmowaniem edukacji seksualnej jako dostarczania informacji nie uwzględniających etapu rozwoju dzieci i młodzieży. Informacje takie mogą okaleczyć rozumienie i przeżywanie seksualności, koncentrować na narządach płciowych, zniekształcać zdolność kochania i prowadzić do przemocy seksualnej. Ponadto, edukacja zachęcająca do zabezpieczenia, pozwalającego sięgać po „bezpieczny seks” wpaja negatywny stosunek do prokreacji i krzewi narcystyczną agresję. Papież określa jako „nieodpowiedzialne” zachęcanie nastolatków do bawienia się swoim ciałem i pragnieniami oraz używania innej osoby jako przedmiotu eksperymentów. Tego typu zachowania budzą złudzenie związku i przedłużają niedojrzałość miłowania⁴⁰.

Płeć biologiczna dysponuje osobę do przyjęcia zgodnej z nią tożsamości płciowej⁴¹. Jednak oprócz genów, które predystynują do stawania się mężczyznami i kobietami, istotne znaczenie odgrywa przewodnictwo, na które składa się oddziaływanie środowiska i wolna wola podmiotu. Dopiero wówczas proces ten może przebiec

³⁸ LdR 13.

³⁹ AL 280; por. FC 37.

⁴⁰ Por. AL 281–284. Według G. Kuby, współcześnie ma miejsce totalitarny atak emancypacyjnej pedagogiki seksualnej (wspieranej ustawowo) na tożsamość płciową w postaci seksualizacji dzieci o najwcześniejszych lat, zmierzający do niszczenia tożsamości płciowej mężczyzny i kobiety oraz propagowania seksualnej „różnorodności”. Proces ten zmierza w kierunku demoralizacji poprzez blokowanie głosu sumienia, odzieranie z poczucia wstydu, aktywizowanie pożądania seksualnego i likwidacji norm moralnych. Seksualizacja ta wprowadzana w szkołach w formie zajęć obowiązkowych opiera się na pseudonaukowych przesłankach. Por. G. Kuby, *Dzieci jako eksperyment seksualny*, w: *Dyktatura gender*, red. L. Sosnowski, Kraków 2014, s. 29–43.

⁴¹ Por. KKK 2333.

zadowalająco⁴². Akceptacja swego ciała, takim jak zostało stworzone oraz przyjęcie związanej z nim tożsamości seksualnej wymaga wychowawczego wsparcia⁴³. Z tego względu każda osoba potrzebuje wychowania seksualnego pomagającego rozwijać się i żyć w zgodzie z własną płcią. Powinno ono w pełni szanować i doceniać zróżnicowanie płciowe mężczyzny i kobiety związane z czynnikami biologicznymi, a wpływające na całą strukturę osobowości⁴⁴.

Działania wychowawcze w żadnym wypadku nie powinny ignorować, minimalizować lub zacierać różnic między płciami, które są darem pozwalającym w pełni odnaleźć siebie i ubogacić się w spotkaniu z osobą odmienną płci⁴⁵. Adhortacja apostołska *Amoris laetitia* demaskuje imiennie teorię zwaną „gender”, która zaprzecza różnicy i naturalnej komplementarności mężczyzny i kobiety. „Ukazuje ona społeczeństwo bez różnic płciowych i banalizuje podstawy antropologiczne rodziny. Ideologia ta wprowadza projekty edukacyjne i wytyczne legislacyjne promujące tożsamość osobistą i związki emocjonalne w całkowitym oderwaniu od różnic biologicznych między mężczyzną a kobietą. Tożsamość człowieka jest zdana na indywidualistyczny wybór, który może się również z czasem zmieniać”⁴⁶. W ten sposób ideologia ta popada w grzech usiłowania zastąpienia Stwórcy⁴⁷.

Rozumienie wychowania seksualnego domaga się najpierw określenia jego celów. Służy ono życiu w zgodzie z własną płcią, pomaga poznać istotę i wartość seksualności, służy integralnemu rozwojowi osoby i dojrzałości psychicznej oraz pomaga interioryzować wartości moralne w celu osiągnięcia dojrzałości duchowej⁴⁸. Cele te implikują zadania stopniowego wychowania seksualnego, do których można zaliczyć pomoc w identyfikacji z rolą płciową i przyjęciu roli społecznej zgodnej z płcią biologiczną, uświadomienie seksualne, pomoc w integracji seksualności z miłością,

⁴² Por. A. Medinger, *Podróż ku pełni męskości*, przeł. J. Moderski, Poznań 2016, s. 36–37.

⁴³ Por. AL 285–286.

⁴⁴ Por. W. Półtawska, *Rola rodziców w wychowaniu seksualnym młodzieży*, w: *Rodzina wspólnotą miłości*, red. I. Kraińska-Rogała, Kraków 1999, s. 93.

⁴⁵ Por. AL 285. Papież Franciszek stwierdza, że wychowanie seksualne powinno „pomóc w akceptacji swojego ciała, takim jakim zostało stworzone [...]. Docenienie własnego ciała w jego kobiecości lub męskości jest konieczne, aby móc rozpoznać siebie w spotkaniu z innym, różnym od siebie. W ten sposób można z radością przyjąć specyficzny dar drugiego czy drugiej jako dzieła Boga Stwórcy i wzajemnie się ubogacić [...]. Edukacja seksualna powinna pomóc w zaakceptowaniu swego ciała w taki sposób, aby osoba nie dążyła do zatarcia różnicy płci, bo nie potrafi już z nią się konfrontować” (AL 285).

⁴⁶ AL 56.

⁴⁷ Papież napomina: „Nie popadajmy w grzech usiłowania zastąpienia Stwórcy. Jesteśmy stworzeniami i nie jesteśmy wszechmocni. Rzeczywistość stworzona nas uprzedza i trzeba ją przyjmować jako dar. Równocześnie jesteśmy wezwani do strzeżenia naszego człowieczeństwa, a to oznacza przede wszystkim akceptowanie i respektowanie go takim, jakim zostało stworzone” (AL 56).

⁴⁸ Por. WW 34.

budzenie szacunku dla płodności i życia ludzkiego oraz wspomaganie integralnego rozwoju osobowego i moralnego⁴⁹.

Wychowanie seksualne jest integralną częścią wychowania do miłości i pomocą w odkryciu i realizacji własnego powołania do miłości⁵⁰. Jako takie powinno kształtować dojrzałą postawę wobec siebie samego, wspierać akceptację własnej seksualności oraz uzdalniać do nawiązywania głębokich więzi międzyosobowych, opartych na miłości altruistycznej⁵¹. Papież Franciszek podkreśla znaczenie uczenia się szacunku, wzajemnej czułej troski, bogatego komunikowania się, gdyż te umiejętności przygotowują do pełnego i hojnego daru z siebie w małżeństwie⁵².

Wychowanie seksualne zmierza do integracji w osobie elementów biologicznych, psychoemocjonalnych, społecznych i duchowych⁵³. Integracja ta obejmuje scalenie sfery popędowej z emocjonalno-uczuciową oraz działaniem władz duchowych. Osiągana w ten sposób dojrzałość obejmuje rozwój życia uczuciowego i przejawia się w całkowitym jego przeniknięciu (zintegrowaniu) przez kompetentny intelekt i wolną wolę⁵⁴. Wychowanie seksualne nie polega tylko na przekazywaniu informacji intelektualnych⁵⁵, ale powinno pomagać w osiągnięciu dojrzałości uczuciowej i służyć integralnemu rozwojowi osobowemu, społecznemu i moralnemu⁵⁶. Według papieża Franciszka powinno prowadzić do przyjęcia zasad moralnych w dziedzinie płciowości, a przede wszystkim pomagać panować nad sobą⁵⁷. Służy temu interioryzacja wartości i kształtowanie cnót, a zwłaszcza czystości, która sprzyja odkrywaniu obłubieńczego sensu ciała i służy integracji seksualności z rozwojem osobowym i miłością⁵⁸.

Przekazywanie potrzebnej wiedzy powinno zakładać odpowiedni czas i sposób dostosowany do etapu rozwoju⁵⁹ oraz odbywać się w połączeniu z ukazywaniem wartości oraz osobowej odpowiedzialności. W ten sposób kształtuje się zdolność do

⁴⁹ Por. LP 64.

⁵⁰ Por. FC 37; WW 26, 30; R. Buttiglione, *Etyka w kryzysie*, tł. K. Borowczyk i in., Lublin 1994, s. 79.

⁵¹ Por. WW 36.

⁵² Por. AL 283.

⁵³ Dzięki integracji seksualność staje się „językiem” miłości w relacjach międzyludzkich oraz miejscem odpowiedzialnego przekazywania życia i rodzicielstwa duchowego. J. Augustyn, *Wychowanie do integracji seksualnej*, Kraków 1994, s. 131, 139.

⁵⁴ A.A. Terruwe, C.W. Baars, *Integracja psychiczna. O nerwicach i ich leczeniu*, tł. W. Unolt, Poznań 1989, s. 268. U osoby dojrzałej – zintegrowanej, rozum z szacunkiem wsłuchuje się w uczucia, a wola wsparta wiedzą czerpaną z rozumu odbiera bodźce i poruszenia uczuciowe. Por. tamże.

⁵⁵ Por. AL 281.

⁵⁶ Por. WW 34–35.

⁵⁷ AL 280; por. FC 37; WW 16.

⁵⁸ FC 37; WW 18–19; LP 43; por. R. Buttiglione, dz. cyt., s. 80–81.

⁵⁹ Por. AL 281; zob. LP 77–111.

samowychowania i kierowania swoim życiem⁶⁰. Wspomniana integracja seksualna jest po części owocem wychowania przez rodziców i wychowawców, ale wymaga także wysiłku i zaangażowania wychowanka⁶¹. Papież Franciszek stwierdza, że „młodzi ludzie powinni mieć możliwość uświadomienia sobie, że są bombardowani przesłaniami, które nie dążą do ich dobra oraz ich dojrzałości. Trzeba im pomóc w rozpoznaniu i poszukiwaniu wpływów pozytywnych w czasie, w którym nabierają dystansu wobec tego wszystkiego, co zniekształca ich zdolność do kochania”⁶². Zachęca także do cierpliwego wysiłku samowychowania. „Język ciała wymaga cierpliwego uczenia się, pozwalającego na interpretowanie i wychowanie swoich pragnień, aby naprawdę dać siebie nawzajem w darze”⁶³.

Integracji seksualnej wybitnie służy rozwój religijny oraz wychowanie religijne i moralne. Z tego względu dzieci i młodzież należy uczyć spojrzenia na seksualność w duchu wiary w Chrystusa. Dostarcza ona cennych motywów i wartości ewangelicznych związanych z życiem w prawdzie i miłości⁶⁴. W ten sposób wspomaga integralny rozwój osobowy mężczyzny i kobiety. Wiara ukazuje podstawowe powołanie człowieka do miłości, a także najgłębszy sens ludzkiego ciała zawarty w powołaniu do zmartwychwstania⁶⁵.

Przed pedagogizacją rodziców, prowadzoną przez szkołę, Kościół, inne podmioty oraz środki masowego przekazu, stoi zadanie wspierania rodziców w wychowaniu seksualnym. Zadaniem Kościoła jest kształtowanie pozytywnego stosunku rodziców do swego powołania rodzicielskiego oraz pomoc w jego realizacji. Działalność ewangelizacyjna i duszpasterska Kościoła mobilizuje rodziców do własnej pracy formacyjnej i kształtowania osobowości oraz pełnienia ról ojca i matki⁶⁶. Wyzwania obecnego czasu domagają się od Kościoła podejmowania inicjatyw i stwarzania okazji do pedagogizacji rodziców, a w jej ramach do ukazywania wychowania chłopców i dziewcząt – zgodnie z ich płcią – do miłości oraz odkrycia i wypełnienia swego powołania.

Przyszli i obecni rodzice potrzebują pogłębienia przekonania, że wychowanie seksualne nie jest działaniem z założenia pejoratywnym, ale jest niezbędnym wymiarem wychowania człowieka. Zadaniem duszpasterstwa rodzin jest ukazywanie jego integralnego związku z wychowaniem do miłości, wychowaniem moralnym i religijnym⁶⁷. Potrzeba także wytrwale ukazywać chrześcijańskie wartości moralne

⁶⁰ WW 37; por. M. Ryś, *Wychowanie seksualne*, SMR, s. 484–486.

⁶¹ Por. C.W. Baars, *Psychologia miłości i seksualności*, tł. J. Czapczyk, Poznań 2003, s. 41, 69.

⁶² AL 281.

⁶³ AL 284.

⁶⁴ Por. LdR 8.

⁶⁵ Por. WW 43.

⁶⁶ Zob. A. Skreczko, *Pedagogizacja rodziców*, w: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń, Lublin 2013, s. 460–472.

⁶⁷ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 309–310.

jako podstawę ludzkiej wolności i szczęścia⁶⁸. Chodzi zwłaszcza o takie wartości, jak: czystość, panowanie nad sobą, wstrzeźliwość, wstydlivość i skromność⁶⁹. Szczególnie ważne jest ukazywanie młodzieży i rodzicom czystości jako ideału życia i wartości służącej miłości. Motywy przepowiadania o czystości znajdujemy w Piśmie Świętym, a zwłaszcza w ewangelicznym Kazaniu na Górze (Mt 5,8). W tym duchu nauczali papieże ostatnich dziesięcioleci⁷⁰ oraz Stolica Apostolska⁷¹. Papież Franciszek stwierdza, że „czystość jest cennym warunkiem autentycznego rozwoju prawdziwej miłości międzyosobowej”⁷². W nauczaniu o czystości ważne wydaje się podkreślanie, że wprowadza ona harmonię w człowieku, wspiera rozwój miłości i stanowi ochronę przed egoizmem i agresywnością⁷³. Ważne jest propagowanie i włączanie młodzieży i małżonków do ruchów i wspólnot promujących czystość. Spełniają one funkcję apostołską i odgrywają ważną rolę w wychowaniu mężczyzn i kobiet.

Istnieje potrzeba umacniania świadomości rodziców dotyczącej ich roli w wychowaniu seksualnym dzieci oraz ukazywania jego skuteczności w rodzinie. W tym celu, oprócz wspomnianych już form duszpasterskich, warto wykorzystywać potencjał tkwiący w samej rodzinie. Stwierdzenie, że Kościół pragnie wychowywać przede wszystkim poprzez rodzinę i w oparciu o jej charyzmat, można zastosować także do formacji rodziców poprzez świadectwo, wzajemne towarzyszenie i współpracę w ramach apostołatu rodzin wobec rodzin⁷⁴.

3. Wspieranie rodziców w tworzeniu warunków wychowania seksualnego

Rodzice są pierwszymi wychowawcami swoich dzieci (por. DA 11; DWCH 3). Wychowanie seksualne stanowi prawo i podstawowy obowiązek rodziców i powinno dokonywać się zawsze pod ich kierunkiem, w duchu jaki ich ożywia, z przestrzeganiem zasady pomocniczości szkoły i innych instytucji⁷⁵. Za prowadzeniem wychowania seksualnego w rodzinie przemawia obecność typowych dla niej warunków.

⁶⁸ Por. PŻMR 40; LP 133.

⁶⁹ Por. LP 55–58; AL 280, 282.

⁷⁰ Zob. CC, s. 37–38; FC 37; Jan Paweł II, *Czystość serca*, Audienca Generalna (1.04.1981); tenże, *Czystość – w centrum duchowości małżeńskiej*, Audienca Generalna (14.11.1984); tenże, Homilia wygłoszona podczas Mszy św. w Sandomierzu (12.09.1999); Benedykt XVI, *W rodzinie spotykają się ze sobą teologia ciała i teologia miłości*, przemówienie do uczestników spotkania zorganizowanego przez Papieski Instytut Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II (13.05.2011).

⁷¹ Zob. WW; LP.

⁷² AL 206.

⁷³ FC 33; por. LP 4.

⁷⁴ Por. LdR 16; LP 148.

⁷⁵ FC 37; zob. LP 64, 113, 129, 150.

Chodzi o oddziaływanie czynników wychowawczych, takich jak szczególna więź rodziców z dziećmi, obecność fizyczna i psychiczna rodziców, akceptacja dziecka, klimat miłości i zaufania, autorytet i przykład życia rodziców, możliwość prowadzenia dialogu na przestrzeni wielu lat oraz klimat wiary i modlitwy⁷⁶.

Przed duszpasterstwem rodzin stoi zadanie ukazywania rodzicom znaczenia pozytywnej obecności fizycznej i psychicznej matki i ojca w wychowaniu. Z tym łączy się potrzeba bliskości fizycznej rodziców i zdrowej czułości w wychowaniu seksualnym dzieci⁷⁷. Badania empiryczne potwierdzają także, iż rodzice dość często rozumieją znaczenie klimatu miłości i zaufania w rodzinie dla wychowania, ale nierzadko mają trudności z jego tworzeniem⁷⁸. Z tego względu warto wspierać rodziców w umacnianiu więzi małżeńskiej oraz tworzeniu klimatu miłości i zaufania w rodzinie. Pomocne mogą być warsztaty służące wyrażaniu uczuć, pomoc w kształtowaniu umiejętności komunikacyjnych oraz rekolekcje dialogu małżeńskiego. Klimat miłości w rodzinie może kształtować wspólnie przeżywana liturgia i modlitwa, wspólne świętowanie, przebywanie razem, gesty miłości, rozmowy oraz wspólne wyjazdy rekreacyjne i kulturalne⁷⁹.

W duszpasterstwie rodzin trzeba ukazywać rolę autorytetu rodziców w wychowaniu i pomagać w jego budowaniu. Papież Franciszek przypomina, że rozwój emocjonalny i etyczny wymaga przekonania się przez dziecko, że rodzice są godni zaufania. Obowiązkiem rodziców jest rodzenie ufności w dzieciach, inspirowanie w nich miłującego szacunku⁸⁰. Potrzebna jest formacja narzeczonych, małżonków i rodziców do tego, aby swoją postawą budzili zaufanie i szacunek oraz stawali się autorytetami dla dzieci. Szczególną uwagę, w tym zakresie, należałoby poświęcić formacji młodych mężczyzn, mężów i ojców. Dzieciom i młodzieży w ramach katechezy trzeba przypominać o szacunku wobec rodziców i podkreślać ich autorytet rodzicielski, który ma swoje źródło w rodzicielstwie samego Boga⁸¹.

Posiadanie autorytetu łączy się także z przykładem życia rodziców. Pozytywne wzorce zachowań rodziców budują ich autorytet w oczach dzieci, wzmacniają przekaz słowny i umożliwiają przekazywanie dzieciom wartości moralnych. W wychowaniu seksualnym dobry przykład uważany jest za największą siłę wychowawczą. W tym obszarze wychowania szczególnie ważny jest przykład życia rodziców w czystości

⁷⁶ Zob. J. Goleń, dz. cyt., s. 115, 189–215.

⁷⁷ Jest to szczególnie ważne w kontekście częstej nieobecności rodziców w wychowaniu, wraz z głębokimi tego konsekwencjami. Por. PŻMR 23.

⁷⁸ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 193–194.

⁷⁹ Zob. J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2002, s. 150–152.

⁸⁰ „Kiedy dziecko już nie czuje, że jest cenne dla swoich rodziców, pomimo tego, że nie jest doskonałe lub nie dostrzega, że otaczają je prawdziwą troską, wówczas powstają w nim głębokie rany, powodujące wiele trudności w jego dojrzewaniu. Ta nieobecność, to emocjonalne zaniedbanie, powoduje głębsze cierpienie niż ewentualne napomnienie, jakie mogłoby otrzymać z powodu złego działania” (AL 263).

⁸¹ Por. LdR 9.

małżeńskiej⁸² oraz ich szacunku wobec ludzkiego życia i otwartości na jego przyjęcie⁸³. Szczególny walor formacyjny posiada świadectwo życia innych rodziców, dających dobry przykład w tym zakresie. Dlatego warto przybliżać narzeczonym, małżonkom i rodzicom takie świadectwa. Docenianie znaczenia dobrego przykładu rodziców może przyczyniać się do przezwyciężania obserwowanego kryzysu autorytetu rodziców.

Dialog rodziców z dziećmi, oparty na zaufaniu, jest podstawową metodą wychowania seksualnego w rodzinie. Rodzice przyznają, że potrzebują pomocy w kształtowaniu zdrowej, opartej na zaufaniu więzi z dziećmi oraz prowadzeniu z nimi dialogu zarówno na etapie dzieciństwa, jak też na dalszych etapach. Kontekst rodziny umożliwia prowadzenie go przez szereg lat. We wzajemnym dialogu nie tylko przekazywane są treści, ale przede wszystkim kształtuje się emocjonalność dzieci. Dialog ten posiada walory wychowawcze we wszystkich okresach, począwszy od dzieciństwa, poprzez dojrzewanie i młodość, aż po dorosłość dzieci. Jednak powinien on zarówno pod względem sposobu prowadzenia, jak też poruszanych treści, zakładać specyfikę etapów rozwoju dziecka.

Mając na uwadze całościowy rozwój dzieci, a zwłaszcza kształtowanie emocjonalności i dokonującą się integrację seksualną, duszpasterze powinni zachęcać rodziców do wspierania dzieci w integralnym rozwoju. Ważne jest ukazywanie rodzicom znaczenia ich pozytywnej obecności oraz akceptacji i miłości w wychowaniu. Duszpasterze, katecheci oraz doświadczeni małżonkowie (rodzice) mogą pomagać rodzicom w tworzeniu klimatu wiary i modlitwy oraz miłości i wzajemnego zaufania w rodzinie. Warto, aby duszpasterstwo eklezjalne nie tylko zachęcało, ale także stwarzało małżonkom i rodzicom możliwości uczenia się wzajemnego dialogu oraz prowadzenia dialogu z dziećmi opartego na szacunku i zaufaniu. Warto, aby wspólnota kościelna angażowała swoje najlepsze siły w odpowiadanie na oczekiwania rodziców dotyczące pomocy w tworzeniu warunków wychowania seksualnego. Korzystne i oczekiwane przez rodziców jest umożliwianie rodzicom łatwego dostępu do fachowej pomocy psychologów i pedagogów i innych specjalistów⁸⁴.

4. Pomoc w wypełnianiu niektórych zadań szczegółowych

Rodzina oparta na małżeństwie mężczyzny i kobiety jest najwłaściwszym środowiskiem wychowania seksualnego⁸⁵. Papież Franciszek stwierdza, że „rodzina nie może zrezygnować z bycia miejscem wsparcia, towarzyszenia, prowadzenia, chociaż musi na nowo odkrywać swoje metody i znajdować nowe środki. Musi wziąć pod

⁸² Por. FC 33; LP 20.

⁸³ Por. EV 92.

⁸⁴ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 220–222.

⁸⁵ FC 36; zob. LP 23, 41–43.

uwagę, na co mogą być narażone jej dzieci”⁸⁶. Wychowanie seksualne musi uwzględniać etapy rozwoju. „Informacja musi docierać w odpowiednim czasie oraz w sposób stosowny do przeżywanego etapu”⁸⁷. Okresy rozwoju dziecka, takie jak dzieciństwo, dojrzewanie, młodość i dorosłość dzieci, wyznaczają rodzicom szczegółowe zadania, w realizacji których potrzebują oni duszpasterskiego wsparcia.

Rodzicom wychowującym dzieci w okresie dzieciństwa warto ukazywać sposoby wspierania identyfikacji płciowej oraz uczenia chłopców i dziewcząt szacunku wobec własnej płci oraz płci odmiennej. Oprócz identyfikacji ważne są procesy naśladownictwa i modelowania zachowań w rolach płciowych i społecznych oraz wzmacnianie zachowań⁸⁸. Warto, aby rodzice byli świadomi swojej kluczowej roli w kształtowaniu tożsamości płciowej dzieci. Szczególnie, kiedy zauważają tendencje prehomoseksualne u dzieci, nie powinni ich wzmacniać oraz zwlekać z poszukiwaniem profesjonalnej pomocy⁸⁹.

Rodzice potrzebują pomocy w uświadamianiu seksualnym dzieci, wyjaśniającym różnice płciowe oraz początki życia. Zwłaszcza wtedy, gdy jedno z rodziców jest nieobecne w wychowaniu, potrzebna jest szczególna pomoc⁹⁰. Rozmowy te trzeba prowadzić w kontekście miłości, w połączeniu z treściami religijnymi i moralnymi. Stosownie do rozwoju dziecka należy odpowiadać na jego pytania. Z jednej strony warto unikać udzielania przedwczesnych szczegółowych informacji seksualnych, a z drugiej trzeba korygować niewłaściwe informacje i oddziaływania wobec dziecka, zwłaszcza pochodzące od rówieśników oraz ze środków przekazu⁹¹.

Warto, aby rodzice korygowali także niewłaściwe zachowania dziecka oraz wyznaczali jasne zasady korzystania ze środków przekazu i komunikacji. Warto przypominać rodzicom o potrzebie aktywności fizycznej dziewcząt i chłopców, wychowania do czułości i wrażliwości, wprowadzania pozytywnej dyscypliny. Wskazane jest uwrażliwianie rodziców na konieczność uczenia dzieci skromności w ubiorze oraz potrzebę wychowania do ostrożności w relacjach z osobami obcymi.

Formą wspierania rodziców w wychowaniu seksualnym jest katecheza dorosłych kierowana do małżonków i rodziców, a także spotkania pedagogiczne i katechetyczne z rodzicami dzieci przedszkolnych oraz uczęszczających do pierwszych klas szkoły podstawowej. Rodziców warto zachęcać oraz umożliwiać im zdobywanie

⁸⁶ AL 260.

⁸⁷ AL 281.

⁸⁸ Zob. R. Vasta, M. Haith, S. Miller, *Psychologia dziecka*, przeł. M. Babiuch i in., Warszawa 1995, s. 550–559.

⁸⁹ J. Nicolosi, L.A. Nicolosi, *Dziecko a tendencje homoseksualne. Poradnik dla rodziców*, przeł. A. Jetkowska, Poznań 2013, s. 96–97.

⁹⁰ Rodzice mogą skorzystać w przeprowadzeniu tych rozmów z pomocy doświadczonych i dobrze przygotowanych wychowawców. W sytuacji, gdy rodzic samotnie wychowuje dziecko odmiennej płci, dla prowadzenia dialogu korzystna mogłaby być pomoc zaufanej i doświadczonej osoby tej samej płci, co dziecko (por. LP 9, 67).

⁹¹ Por. LP 45, 56, 84; AL 274.

wiedzy na temat prowadzenia rozmów i uświadamiania dzieci. Pomocne mogą być dostępne publikacje i pomoce multimedialne. Nowe materiały tego typu warto wypracowywać⁹². Rodzice, którzy dysponują pewnym doświadczeniem w przekazywaniu dzieciom tych treści z powodzeniem mogliby dzielić się swoją wiedzą i umiejętnościami z rodzicami początkującymi w ramach spotkań, jak również poprzez środki społecznego przekazu, co umożliwia docieranie do szerokiego grona odbiorców.

Okres dojrzewania niesie z sobą nowe zadania dla rodziców. Młodzież w okresie dojrzewania jest z jednej strony szczególnie podatna na wpływy emocjonalne, a z drugiej jeszcze niewystarczająco dojrzała w traktowaniu swojej seksualności. Pozytywny przykład miłości małżeńskiej rodziców jest bardzo pomocny na tym etapie wychowania. Zadaniem rodziców jest udzielanie dojrzewającym dzieciom wsparcia psychicznego poprzez wyrazy akceptacji, uznania i potwierdzenia wartości. Korzystnie jest, gdy rodzice nie stawiają adolescentom zbyt wysokich wymagań. Gdy dostrzegają i interesują się przemianami fizycznymi i psychicznymi swoich dzieci, traktują je bez obaw i nie przejawiają nadmiernej troski. Bardzo ważne jest uprzedzające wobec innych źródeł informacji prowadzenie z córkami i synami dialogu w atmosferze zaufania i szacunku, dotyczącego dojrzewania obu płci, uczuciowości osób obu płci oraz płodności i rodzicielstwa. Wierzący rodzice są wezwani do ukazywania dzieciom planu miłości Boga, pozytywnej wartości Prawa Bożego i cnót służących miłości oraz skutków grzechu. W tym celu pomocne jest ukazywanie pozytywnych wzorców w środowisku i środkach przekazu, troska o zdrowe relacje z rówieśnikami oraz ukazanie dobrze uzasadnionych argumentów za czystością. Trzeba, aby rodzice ukazywali dzieciom wzmacniające działanie modlitwy i sakramentów. Mniej korzystne jest natomiast koncentrowanie się w dialogu na negatywnych skutkach swobody seksualnej oraz patologiach seksualnych⁹³.

Rodzice potrzebują pogłębiania swojej wiedzy na temat rozwoju seksualnego młodzieży w okresie dojrzewania. Często w tym okresie doświadczają trudności w prowadzeniu dialogu dotyczącego seksualności z dorastającymi dziećmi. Częściej podejmują takie rozmowy z córkami niż z synami. Zwłaszcza ojcowie i rodzice z wykształceniem najwyższym rzadko prowadzą taki dialog. Z tego względu potrzeba duszpasterskiego wsparcia rodziców wydaje się pilna. Może ono podnosić ich kompetencje wychowawcze, zwłaszcza dzięki spotkaniom ze specjalistami i doświadczonymi rodzicami⁹⁴. Wsparcie duszpasterskie warto oferować w formule otwartej, skierowanej do wszystkich zainteresowanych, pamiętając jednak, że najczęściej potrzebują go rodzice z wykształceniem średnim i zawodowym oraz ojcowie. Formą takiego wsparcia może być przede wszystkim katecheza dorosłych

⁹² LP 129–132, 147; por. A. Skreczko, *Pedagogizacja rodziców wyrazem troski o wychowanie*, w: *W służbie dziecku*, red. J. Wilk, t. 2, Lublin 2003, s. 461–474.

⁹³ Por. LP 96.

⁹⁴ Por. LP 87–89, 134; J. Goleń, dz. cyt., s. 324.

przewodzona w parafii⁹⁵. Pomocne mogą być także spotkania z rodzicami na terenie szkoły, współprowadzone przez duszpasterzy lub katechetów oraz doradców rodzinnych oraz innych specjalistów. W ten sposób można zachęcać i uczyć rodziców prowadzenia rozmów z młodzieżą w okresie dojrzewania, dotyczących płciowości i płodności oraz wartości z nimi związanych. Oddziaływania te mają także walor profilaktyczny, gdyż pomagają rodzicom chronić młodzież przed złym wpływem otoczenia oraz oddziaływaniem środków przekazu i nowych technologii komunikacji⁹⁶.

Zakończenie okresu dojrzewania biologicznego nie idzie w parze z dojrzałością w pozostałych sferach. Okres młodości jest czasem dojrzewania w sferze psychicznej i społecznej. Okres ten ulega obecnie pewnemu wydłużeniu. Wskutek nasilonego dojrzewania emocjonalnego młodzież przechodzi fazę zawstydzenia i zmieszania, a jednocześnie jeszcze nie w pełni rozumie swoją godność. Szczególnie korzystne jest, gdy rodzice okazują im szacunek, miłość i zainteresowanie. Dobrze, aby młodzi mogli zaufać rodzicom i doświadczać ich cierpliwości oraz wyrozumiałości. Zrozumienia rodziców wymaga potrzeba kontaktów społecznych oraz przyjaźni, a także większej autonomii młodzieży.

W dialogu z młodzieżą warto podejmować zagadnienia miłości małżeńskiej i prokreacji, roli czystości w rozwoju osobowym, znaczenia życia religijnego w miłości oraz zachowaniu czystości. Młodym trzeba ukazywać ideały ludzkiej i chrześcijańskiej miłości. Papież Franciszek wskazał, że zadaniem rodziców jest „wychowanie woli oraz rozwijanie dobrych nawyków i emocjonalnych skłonności ku dobru”⁹⁷. Skuteczna formacja etyczna oznacza ukazanie osobie, w jaki sposób dobre działanie jest korzystne dla niej samej⁹⁸.

Zadaniem wiodącym w tym okresie jest wspieranie dorastających dzieci w odkrywaniu powołania. Korzystnie jest, gdy rodzice ukazują wartość swojego powołania małżeńskiego poprzez wierność swojemu sumieniu, wierność i szacunek wobec współmałżonka, a także poprzez zadowolenie z małżeństwa i zaangażowanie na rzecz innych małżeństw. Warto, aby ukazywali oni także wartość dziewictwa i celibatu. Pomocna jest zarówno obserwacja zainteresowań młodzieży, jak również prowadzone rozmowy na ten temat. Potrzebne jest wspieranie poszukiwania przez młodzież kontaktu z osobami duchownymi i konsekrowanymi oraz zaangażowanymi w zrzeszenia religijne⁹⁹.

Nastolatków trzeba uwrażliwiać, że złe działania mają swoje konsekwencje¹⁰⁰. Dlatego ważne jest, aby rodzice zajmowali czytelną postawę wobec problemów mo-

⁹⁵ LP 134.

⁹⁶ Zob. LP 88–97; AL 274, 278; J. Goleń, dz. cyt., s. 323–326.

⁹⁷ AL 264.

⁹⁸ AL 265.

⁹⁹ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 327–328.

¹⁰⁰ AL 268.

ralnych. Warto, aby rodzice rozmawiali na temat płodności i ukazywali dorastającym dzieciom walory etyczne, psychologiczne i zdrowotne korzystania z metod opartych na naturalnych cyklach płodności¹⁰¹. Pomocne dla młodzieży jest wyjaśnianie niemoralności takich zachowań jak: aborcja, współżycie przedmałżeńskie, antykoncepcja, masturbacja¹⁰². Wobec problemu homoseksualizmu warto, aby rodzice, w rozmowach z dorastającymi dziećmi, zachowywali głęboki szacunek dla każdej osoby¹⁰³. Czym innym jest posiadanie takich skłonności, niż praktykowanie aktów homoseksualnych, które mogą utrwalać występujące tendencje¹⁰⁴. Dzięki dialogowi rodzice mogą pomóc młodym kształtować krytyczną ocenę spotykanych zachowań niemoralnych oraz uczyć postępowania wbrew rozpowszechnianym zwyczajom niszczącym miłość. Potrzebne jest, aby w pewnych sytuacjach rodzice potrafili odmówić dziecku, gdy to wydaje się konieczne¹⁰⁵. Papież Franciszek idzie jeszcze dalej i wskazuje na wychowawczą rolę stawiania wymagań oraz napomnień¹⁰⁶.

Oprócz form już wymienionych, dobrą okazją do wspierania rodziców w rozumieniu okresu młodości i związanych z nim zadań wychowawczych mogą być spotkania z rodzicami w parafiach w ramach przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania. Merytoryczne wsparcie, dialog z rodzicami i gotowość towarzyszenia mogą przyczynić się do nawiązania lub ulepszenia dialogu i współpracy między rodzicami a dziećmi w odkrywaniu powołania. Pomocne jest uczestnictwo rodziców w zrzeczeniach religijnych, które wyraźnie koreluje z ukazywaniem własnym dzieciom małżeństwa jako cennej wartości¹⁰⁷.

Papież Franciszek ukazał skuteczny sposób duszpasterskiego ukazywania małżeństwa młodzieży, narzeczonym i małżonkom. Wskazał, że Ewangelia rodziny jest radością i „odповідzią na najgłębsze pragnienia człowieka: jego godności i pełnej realizacji we wzajemności, w jedności i płodności”¹⁰⁸. Duszpasterze powinni ukazywać małżonkom i rodzicom motywację do odważnego stawiania na miłość silną, solidną, trwałą, zdolną do pokonywania trudności. Małżonkowie są wdzięczni za taką pomoc¹⁰⁹.

Dorośle dzieci opuszczające dom przeżywają poszerzoną socjalizację, wspierającą dojrzewanie i integrację osobowości. Niektórzy w niedługim czasie zaczynają wchodzić w okres narzeczeński, którego zadaniem jest rozwój miłości oblubieńczej, czyli gotowości do daru z siebie. Inni podejmują życie na sposób małżeński, ale

¹⁰¹ HV 11; AL 222.

¹⁰² Zob. LP 101–103.

¹⁰³ Por. AL 250.

¹⁰⁴ Por. LP 104; KKK 2357.

¹⁰⁵ Por. LP 107.

¹⁰⁶ Zob. AL 268–270.

¹⁰⁷ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 328.

¹⁰⁸ AL 200–201, 205.

¹⁰⁹ Por. AL 200.

pod wpływem różnych presji kulturowych oraz niedojrzałości odkładają zawarcie małżeństwa¹¹⁰.

Misja wychowawcza rodziców wobec dorosłych dzieci nie ustaje, ale znacząco zmienia się. Pozostaje ona aktualna przede wszystkim w wymiarze duchowym, jako wspieranie modlitwą i dobrym przykładem. Rodzice powinni utrzymać z nimi dialog oparty na zaufaniu.

Sporym wyzwaniem dla rodziców może być poszanowanie autonomii dorosłych dzieci oraz pozostawienie im pełnej wolności w zakresie wyborów uczuciowych dotyczących konkretnej osoby, z którą pragną oni złączyć swoje życie. Jeśli jednak potrafią wzniesić się na ten poziom, wówczas mogą podjąć faktyczne zadania tego okresu. Dotyczą one podejmowania dialogu z dorosłymi dziećmi dialogu na temat odpowiedzialności oraz uczciwości i zobowiązań płynących z więzi z drugą osobą. Pomocne mogą być rozmowy dotyczące rozpoznawania warunków trwałej więzi. Ponadto duchowy sposób realizacji rodzicielstwa wobec dorosłych dzieci zakłada troskę o pogłębianie ich stosunku do wiary, Kościoła i jego wspólnot. Rodzice mogą pomóc młodym dorosłym wybierać przewodników myśli i rozwoju religijnego oraz realizacji powołania¹¹¹. Mogą ich wspierać w wysiłku samowychowania, które prze-rasta proces wychowawczy¹¹².

Trudno rozwijać w ramach duszpasterstwa specjalną formację rodziców dorosłych dzieci do prowadzenia wzajemnych rozmów. Jest jednak faktem, że pośrednio dokonuje się ona w ramach duszpasterstwa zwyczajnego i w zrzeczeniach kościelnych, a czasem także w ramach katechez dla dorosłych i podczas okazjonalnych spotkań formacyjnych. Formacja rodziców znajduje szczególne miejsce w konfesjonale i kierownictwie duchowym. Dla rodziców cenne i pomocne są świadectwa dojrzałych i doświadczonych małżonków oraz ich towarzyszenie.

Wspólnota kościelna przejmując w pewnym sensie od rodziców zadanie wychowania seksualnego młodych dorosłych, zwłaszcza wtedy gdy pomaga im odkrywać wartość i bogactwo małżeństwa oraz sens seksualności i rodzicielstwa¹¹³. Dokonuje się to zwłaszcza wobec narzeczonych, w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa. Kościół pragnie im przybliżyć znaczenie seksualności w małżeństwie osób ochrzczonych. Ciało staje się tam „językiem szafarzy sakramentu, świadomych tego, że w przymierzu małżeńskim mężczyzny i kobiety właśnie poprzez «mowę ciała» wyraża się i urzeczywistnia tajemnica”¹¹⁴. Język ciała i gesty miłości przeżywane w historii pary małżeńskiej, wraz z prokreacyjnym znaczeniem seksualności, stają się kontynuacją języka liturgii, gdyż „życie małżeńskie poniekąd staje się liturgią”¹¹⁵.

¹¹⁰ Por. AL 40–41, 217.

¹¹¹ Por. LP 110; J. Goleń, dz. cyt., s. 330.

¹¹² LdR 16.

¹¹³ Por. AL 205.

¹¹⁴ AL 213.

¹¹⁵ AL 215.

Kościół z jednej strony dostrzega konieczność większego zaangażowania swoich wspólnot, z podkreśleniem szczególnego znaczenia świadectwa samych rodzin, a z drugiej jest świadom potrzeby „zakorzenienia przygotowania do małżeństwa w procesie inicjacji chrześcijańskiej”¹¹⁶.

Wobec tych młodych dorosłych, którym brakuje dojrzałości do podjęcia powołania małżeńskiego lub ulegają różnym wpływom kulturowym, Kościół pragnie znajdować słowa, motywacje i świadectwa, które by poruszały najgłębsze zakamarki ich serc. W ten sposób pragnie docierać do źródeł ich zdolności do wielkoduszności, zaangażowania, miłości i heroizmu, „aby ich zachęcić do zaakceptowania z entuzjazmem i męstwem wyzwania małżeństwa”¹¹⁷.

Abstract

Supporting families in sexual education

The Church accompanies families in sexual education, which is presently a strongly debated anthropological dispute, concerning the concept of man and his vocation. Pastoral care seeks to promote men and women in their gender-based life and in the discovery and realization of their God-given vocation. It is helpful to understand human sexuality as an integral dimension of a person's life. It helps to treat sexual education as educating a person for love, understood as a gift of self. This education is only possible in close connection with moral and religious education. Church activities also support families in creating the conditions for sexual education.

Through parents and other mature people who help them and sometimes even substitute for them in this role, the Church helps children and adolescents in the adoption of their own sexual identity, sexual integration as well as their personal and religious-moral maturity. The moral and religious development of parents and their competence as educators is supported with the help of natural and supernatural means. At the same time, the Church also directly supports the children in the different stages of their development, helping in their self-education.

¹¹⁶ AL 206.

¹¹⁷ AL 40.